

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.

Eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain mukaan poliisimiehelle, rajavartiomiehelle, tullimiehelle, vankeinhoitotehtävissä olevalle ja yleistä järjestystä ylläpitämään asetetulle valtion palveluksessa olevalle, jota syytetään lainvastaisesta voimakeinojen käyttämisestä tai hälytysajossa olevan moottorikäyttöisen kulkuneuvon kuljetamisessa tehdystä rikoksesta, on myönnettävä maksutonta oikeudenkäyntiä vastaavat edut. Sama koskee valtion palveluksessa olevaa luotsia, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta luotsauksessa tapahtuneen virheen johdosta. Esityksen tarkoituksena on laajentaa maksutonta oikeudenkäyntiä vastaaviin etuihin oikeutettujen piiriä siten, että myös vartiointitehtävissä ja joukkoliikenteessä toimivat saisi-

vat manitut edut. Lain soveltamisala laajenisi vielä siten, että se koskisi kaikkien sen piiriin kuuluvien henkilöstöryhmien osalta myös vahingonkorvauskanteita.

Puheena oleva laki sisältää säännökset myös eräiden muiden oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Korvausasioista päättää nykyisin se ministeriö, jonka hallinnonalalla korvaukseen oikeutettu palvelee. Esityksen tarkoituksena on siirtää korvausasioiden käsittely valtiokonttorin tehtäväksi.

Esitys liittyy vuoden 1981 tulo- ja menoarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu saattaa voimaan välittömästi sen jälkeen kun eduskunta on sen hyväksynyt.

YLEISPERUSTELUT.

1. Nykyinen tilanne.

Eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain (269/74) 1 §:n 1 momentin nojalla suoritetaan valtion palveluksessa olevalle, jota syytetään virheellisesti menettelystä viran toimittamisessa tai työssä taikka jolta vaaditaan korvausta sellaisen menettelyn johdosta, jos vaatimukset on hy-

lätty, hakemuksesta valtion varoista hänelle tuomioistuimen päätöksellä maksettavaksi tuomittujen oikeudenkäyntikulujen määrä. Koh- tuusharkinnan perusteella voidaan edellä tarkoitettulle henkilölle lain 1 §:n 2 momentin nojalla myös suorittaa korvausta sellaisista välttämättömistä oikeudenkäynnistä aiheutuneista kuluista, joista hänelle ei ole tuomittu korvausta.

Lain 1 §:ssä tarkoitettujen korvauksen suorit-

tamisesta ja sen takaisin maksamisesta sekä saatavan osittain tai kokonaan perimättä jättämisestä päättää 3 §:n mukaan se ministeriö, jonka hallinnonalalla asianomainen valtion palveluksessa oleva virkaa toimittaessaan tai työssä ollessaan on ollut. Käytännössä 1 §:ssä tarkoitetun korvauksen hakija tekee korvaushakemuksen sille virastolle tai laitokselle, jonka palveluksessa hän on, ja virasto tekee asiassa esityksen asianomaiselle ministeriölle. Ministeriön esityksestä asia käsitellään valtiovarainministeriön raha-asiaa käsittelevässä ja tarvittava määräraha osoitetaan asianomaisen ministeriön käytettäväksi.

Lakiin vuonna 1978 lisätyn 1 a §:n (344/78) mukaan on poliisimiehellä, rajavartiomiehellä, tullimiehellä, vankeinhoitotehtävissä olevalla ja yleistä järjestystä ylläpitämään asetetulla valtion palveluksessa olevalla, jota syytetään lainvastaisesta voimakeinojen käyttämisestä rikoslain 3 luvun 8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa tai hälytysajossa olevan moottorikäyttöisen kuluneuvon kuljettamisessa tehdyksi väitetystä rikoksesta, oikeus saada maksutonta oikeudenkäyntiä vastaavat edut. Samat edut ovat myös valtion palveluksessa olevalla luotsilla, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta luotsauksen tapahtuneen virheen johdosta.

Lakiin vuonna 1978 tehtyjä muutoksia koskeneen esityksen (hall. es. n:o 6/1978 vp.) perusteluissa todettiin, että poliisimiehellä ja muilla vastaavissa tehtävissä olevilla on oikeus ja nimenomainen velvollisuus eräissä tilanteissa käyttää voimakeinoja. Poliisimies joutuu virkatehtävissään usein ennalta arvaamattomiin riskinottoa vaativiin tilanteisiin, joissa hänen on nopeasti arvioitava puolustettavan etuuden tärkeys sekä tehtävä päätös siitä, mitkä voimakeinot ovat tarkoituksenmukaisia ja juuri siinä tilanteessa sallittuja. Hän saattaa tällaisessa tilanteessa käyttää voimakeinoja tavalla, jota jälkikäteen pidetään virheellisenä. Poliisimies tai muu edellä tarkoitettu henkilö saattoi joutua esiintymään tuomioistuimessa vastaajana ilman oikeudenkäyntiavustajaa, jollei hän itse kustantanut avustajaa. Tämän vuoksi saattoi tällaisen virkamiehen oikeussuoja jäädä puutteelliseksi tai oikeusavusta aiheutua sellaisia taloudellisia menetyksiä, joita esityksen perustelujen mukaan ei voitu pitää kohtuullisena, koska virkamiehellä on ehdoton velvollisuus selvittää nopeasti kulloinkin käsillä oleva tilanne.

2. Uudistuksen tavoitteet ja keinot.

Hyväksyessään edellä mainitun esityksen eduskunta edellytti, että hallitus kiireellisesti selvittää valtion palveluksessa olevat henkilöstöryhmät, jotka järjestyksenpitotehtäviensä vuoksi olisi oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten korvaamisen suhteen saatettava samaan asemaan kuin poliisimiehet ja että hallitus antaa selvityksen perusteella tarpeellisen esityksen eduskunnalle.

Sellaisia henkilöstöryhmiä, jotka eivät kuulu lain 1 a §:ssä mainittuihin mutta joilla on samanlaisia järjestyksenpitotehtäviä, ovat valtion rautateiden junailijat sekä muut joukkoliikenteen palveluksessa olevat. Vartiointitehtäviä suorittavat myös poliisilaitosten vartijavahtimestarit.

Rikostutkintaa suorittavalla poliisimiehellä on takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetun lain (260/59) 17 §:n 2 momentin nojalla oikeus kotietsintää suorittaessaan avata huone tai säilytyspaikka väkivaltaa käyttäen, jos se on tarpeellista. Tällöin tulee useimmiten kysymykseen huoneen, rakennuksen tai auton oven lukon murtaminen. Maksutonta oikeudenkäyntiä vastaavien etujen tulee koskea myös näitä tapauksia.

Eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain 3 §:ssä säädetty menettelytapa, joka koskee lain 1 §:ssä tarkoitettujen korvausasioiden käsittelyä, on tapausten laatuun ja taloudelliseen merkitykseen nähden tarpeettoman monivaiheinen. Korvausten myöntämisen ja suorittamisen keskitäminen yhden viranomaisen tehtäväksi yksinkertaistaisi ja nopeuttaisi käsittelyä sekä johtaisi myös soveltamisperiaatteiden yhdenmukaistumiseen valtionhallinnossa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että mainittujen asioiden käsittely siirretään valtiokonttorille, jolle se luonteeltaan henkilöstöhallinnollisena tehtävänä hyvin soveltuu. Valtiokonttori suorittaa maksuvapautuslain (529/80) soveltamisessa samantapaista kohtuuskäytökäytäntöä perustuvaa harkintaa, kuin mikä eräiltä osin voi tulla kysymykseen nyt esillä olevan lain soveltamisessa. Lisäksi valtiokonttorin apuna vahingonkorvaussäännösten yhdenmukaista soveltamista ohjaavana toimielimenä on valtionhallinnon vahingonkorvauslautakunta, jolta valtiokonttori voi tarvittaessa pyytää lausuntoa.

3. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset.

Lain 1 a §:n soveltamisalan laajentaminen lisäisi jossakin määrin valtion menoja. Voidaan kuitenkin arvioida, että lisäys olisi niin pieni, ettei sillä olisi merkitystä.

Korvausasioiden käsittelyn siirtäminen ministeriöiden hallinnonaloilta valtiokonttorin tehtäväksi luonnollisesti lisää hieman valtiokonttorin henkilöstön tarvetta. Koska muutos toisaalta yksinkertaistaa hallintomenettelyä, voidaan sillä tältä osin odottaa olevan valtion kustannuksia pienentävä vaikutus.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.

1. Ehdotetut muutokset.

1 a § 1 mom. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistettaisiin hälytysajossa olevat, joista säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Momentista poistettaisiin myös viittaus rikoslain 3 luvun 8 §:ään, joka koskee vain henkilöön kohdistettuja voimakeinoja. Näin säännös tulisi koskemaan myös esineeseen kohdistuvaa pakkokeinoa käytettäessä tapahtuneeksi väitettyä toimivallan ylitystä, jos tilanne voimakeinojen käytössä on ollut sellainen, että toimenpiteeseen on pakottavasta syystä ollut ryhdyttävä välittömästi. Pykälän ensimmäisestä virkkeestä poistettaisiin myös sana ”yleistä”. Lain piiriin tulisivat siten myös ne järjestystä ylläpitämään asetetut valtion palveluksessa olevat henkilöt, jotka eivät valvo järjestystä yleisellä paikalla. Järjestystä ylläpitämään asetetulla tarkoitetaan muun muassa poliisilaitosten vartijavahtimestareita. Pykälän toinen virke muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin viittaus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettuun lakiin. Viittaus on aiheuttanut käytännössä sen, ettei hälytysajossa liikennevahinkoon joutuneille poliisimiehille ole määrätty avustajaa, koska juttu on katsottu ilmeiseksi sakkojutuksi. Liikennejuttu saattaa vähäisestä rangaistavuudesta huolimatta sisältää erityisen vaikeita oikeuskysymyksiä. Tällöin maksuttoman avustajan saaminen on perusteltua. Lisäksi säännös ulotettaisiin koskemaan myös vahingonkorvauskanteita.

2 mom. Pykälän 1 momentissa tarkoitetut edut myönnettäisiin vastaavasti myös muulle valtion palveluksessa olevalle, jolla on lakiin perustuva oikeus voimakeinojen käyttämiseen.

Näitä ovat muun muassa joukkoliikenteen järjestyspito- tai matkalippujen tarkastustehtävissä toimivat, jotka on mainittu järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä ja joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetuissa laeissa (472/77 ja 469/79). Mainituissa laeissa on säädetty myös oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen.

Momentin 2 ja 3 kohdaksi otettaisiin jo voimassaolevaan lakiin sisältyvät säännökset hälytysajasta ja luotsista.

1 b § 1 mom. Momentin muutos johtuu siitä, että lain soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan kaikkien lain piiriin kuuluvien henkilöstöryhmien osalta myös vahingonkorvauskanteita. Voimassa olevassa laissa oikeus korvaukseen vahingonkorvauskanteen yhteydessä koskee vain luotseja.

2 mom. Momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi otettavaksi myös muutoksenhakua koskeva viittaus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettuun lakiin. Muutoksen hakemisessa tulisivat noudatettaviksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23—27 §.

3 §. Korvausmenettelyn yksinkertaistamiseksi ja nopeuttamiseksi ehdotetaan lain 1 §:ssä tarkoitetut korvausasiat siirrettäviksi valtiokonttorille.

2. Voimaantulo.

Laki on saatettavissa voimaan välittömästi sen jälkeen, kun eduskunta on sen hyväksynyt.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista 29 päivänä maaliskuuta 1974 annetun lain 1 a, 1 b ja 3 §,

sellaisina kuin ne ovat 12 päivänä toukokuuta 1978 annetussa laissa (344/78), näin kuuluviksi:

1 a §.

Poliisimiehelle, rajavartiomiehelle, tullimiehelle, vankeinhoitotehtävissä olevalle ja järjestystä ylläpitämään asetetulle valtion palveluksessa olevalle, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta viran toimittamisessa tai työssä tapahtuneen lainvastaisen voimakeinojen käyttämisen vuoksi, on myönnettävä vapautus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/73) 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuista maksuista ja kustannuksista. Jos asian laadun vuoksi tai muusta syystä on ilmeistä, ettei hän kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asian käsittelyssä, tuomioistuimen on määrättävä hänelle pyynnöstä oikeudenkäyntiavustaja.

Mitä 1 momentissa on säädetty, sovelletaan myös:

1) muuhun valtion palveluksessa olevaan, jolla on lakiin perustuva oikeus voimakeinojen käyttämiseen;

2) valtion palveluksessa olevaan, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta hälytysajossa olevan moottorikäyttöisen kulkuneuvon kuljettamisessa tehdyn rikoksen vuoksi; ja

3) valtion palveluksessa olevaan luotsiin, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta luotsauksessa tapahtuneen virheen johdosta.

1 b §.

Jos 1 a §:ssä tarkoitettu henkilö tuomitaan rangaistukseen tai velvoitetaan maksamaan vahingonkorvausta, voidaan hänet, milloin hänen menettelyään on pidettävä törkeänä, velvoittaa korvaamaan valtiolle sen varoista 1 a §:n nojalla suoritettut maksut ja kustannukset osaksi tai kokonaan, jos se on teon laatuun sekä vastaajan henkilökohtaisiin tai taloudellisiin oloihin nähden perusteltua.

Edellä 1 a §:ssä mainittujen maksujen ja kustannusten suorittamisesta, niiden korvaamisesta lunastukseen ja toimituspalkkioon oikeutetulle virkamiehelle ja vastapuolen velvollisuudesta korvata ne valtiolle samoin kuin muutoksen hakemisesta 1 a §:n tai tämän pykälän 1 momentin nojalla annettuun ratkaisuun on voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa on säädetty.

3 §.

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun korvauksen suorittamisesta ja sen takaisin maksamisesta sekä saatavan osaksi tai kokonaan perimättä jättämisestä päättää valtiokonttori.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 1980.

Helsingissä 10 päivänä lokakuuta 1980.

Tasavallan Presidentti

URHO KEKKONEN

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

Laki

eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista 29 päivänä maaliskuuta 1974 annetun lain 1 a, 1 b ja 3 §,

sellaisina kuin ne ovat 12 päivänä toukokuuta 1978 annetussa laissa (344/78), näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki.

1 a §.

Poliisimiehelle, rajavartiomiehelle, tullimiehelle, vankeinhoitotehtävissä olevalle ja yleistä järjestystä ylläpitämään asetetulle valtion palveluksessa olevalle, jota syytetään lainvastaisesta voimakeinojen käyttämisestä rikoslain 3 luvun 8 §:n tarkoittamissa tapauksissa tai hälytysajossa olevan moottorikäyttöisen kulkuneuvon kuljettamisessa tehdyksi väitetystä rikoksesta, on myönnettävä vapautus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/73) 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuista maksuista ja kustannuksista. Hänelle on myös pyynnöstä määrättävä oikeudenkäyntiavustaja samojen perusteiden mukaan kuin maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle henkilölle.

Mitä 1 momentissa on säädetty maksuista ja kustannuksista vapautumisesta ja avustajan määräämisestä, sovelletaan myös valtion palveluksessa olevaan luotsiin, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta luotsauksessa tapahtuneen virheen johdosta.

Ehdotus.

1 a §.

Poliisimiehelle, rajavartiomiehelle, tullimiehelle, vankeinhoitotehtävissä olevalle ja järjestystä ylläpitämään asetetulle valtion palveluksessa olevalle, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta viran toimittamisessa tai työssä tapahtuneen lainvastaisen voimakeinojen käyttämisen vuoksi, on myönnettävä vapautus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/73) 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuista maksuista ja kustannuksista. Jos asian laadun vuoksi tai muusta syystä on ilmeistä, ettei hän kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asian käsittelyssä, tuomioistuimen on määrättävä hänelle pyynnöstä oikeudenkäyntiavustaja.

Mitä 1 momentissa on säädetty, sovelletaan myös:

1) muuhun valtion palveluksessa olevaan, jolla on lakiin perustuva oikeus voimakeinojen käyttämiseen;

2) valtion palveluksessa olevaan, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta hälytysajossa olevan moottorikäyttöisen kulkuneuvon kuljettamisessa tehdyn rikoksen vuoksi; ja

3) valtion palveluksessa olevaan luotsiin, jota syytetään tai jolta vaaditaan korvausta luotsauksessa tapahtuneen virheen johdosta.

Voimassa oleva laki.

1 b §.

Jos 1 a §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö tai luotsi tuomitaan rangaistukseen taikka jos luotsi veloitetaan maksamaan vahingonkorvausta, voidaan hänet, mikäli hänen menettelyään on pidettävä törkeänä, velvoittaa korvaamaan valtiolle sen varoista 1 a §:n nojalla suoritettut maksut ja kustannukset osaksi tai kokonaan, jos se on teon laatuun sekä vastaajan henkilökohtaisiin tai taloudellisiin oloihin nähden perusteltua.

Edellä 1 a §:ssä mainittujen maksujen ja kustannusten suorittamisesta, niiden korvaamisesta lunastukseen ja toimituspalkkioon oikeutetulle virkamiehelle ja vastapuolen velvollisuudesta korvata ne valtiolle on voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa on säädetty.

3 §.

Korvauksen suorittamisesta ja sen takaisin maksamisesta sekä saatavan osaksi tai kokonaan perimättä jättämisestä 1 §:n tarkoittamissa tapauksissa päättää se ministeriö, jonka hallinnonalalla asianomainen valtion palveluksessa oleva virkaa toimittaessaan tai työssä ollessaan on ollut.

Ehdotus.

1 b §.

Jos 1 a §:ssä tarkoitettu henkilö tuomitaan rangaistukseen tai veloitetaan maksamaan vahingonkorvausta, voidaan hänet, milloin hänen menettelyään on pidettävä törkeänä, velvoittaa korvaamaan valtiolle sen varoista 1 a §:n nojalla suoritettut maksut ja kustannukset osaksi tai kokonaan, jos se on teon laatuun sekä vastaajan henkilökohtaisiin tai taloudellisiin oloihin nähden perusteltua.

Edellä 1 a §:ssä mainittujen maksujen ja kustannusten suorittamisesta, niiden korvaamisesta lunastukseen ja toimituspalkkioon oikeutetulle virkamiehelle ja vastapuolen velvollisuudesta korvata ne valtiolle *samoin kuin muutoksen hakemisesta 1 a §:n tai tämän pykälän 1 momentin nojalla annettuun ratkaisuun* on voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa on säädetty.

3 §.

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun korvauksen suorittamisesta ja sen takaisin maksamisesta sekä saatavan osaksi tai kokonaan perimättä jättämisestä päättää *valtiokonttori*.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 . _____